

S'Innu de sa Natzione *Fortza paris!*

de Mario Pudhu

Cust'innu bolet èssere una proposta, unu sèmene betau in sa terra bona chi est su coro de is Sardos. Coro bonu, eja, e medas bortas fintzes tropu e guvardu puru cun is istràngios chi nosi dóminant (o chi benint a nosi salvare!...), e prus de una borta susuncu, arrestigu, e tirriosu puru cun is Sardos etotu, ma no ca is Sardos no teneus sa capacidade de nos'istimare! Is Sardos ischeus tènneru sentidos fortes e bonos puru e si pentzaus male de noso etotu tocat solu a ischire e cumprèndhere poite.

A lígere s'istória de is úrtimos séculos, unu domíniu chi nudh'àteru si podet nàrrere si no domíniu nosi at fatu fàere allenamentu a sa disistima tra noso, a pèrdere fintzes sa fidúcia necessària chi depeus tènneru in noso etotu, nosi at portau a isperare solu in chie no est pentzandho a noso si no coment'e terra de afàrios chi no torrante paris cun is nostos. E is arresurtaos giai si biant puru in dónnia cosa, de s'economia, a sa demografia, a sa cultura, a su governu: unu pópulu disastreu e sèmpere de prus ispèrdiu emigrau! Agiummai no ischeus mancu chie e ite e ne ue seus, gente cun is orrodas isgónfias cun pagu e nudha fidúcia e isperàntzia in noso etotu, chentza entusiasmu perunu po is chistiones nostas: is Sardos current in medas e si callentant solu si benit calecunu de fora a nosi pigare che a sèmpere. E noso sigheus a dipèndhere, a prànghere e a fuire.

Ma in su coro de is Sardos puru podet crèschere, e fàere totu s'isvilupu necessàriu, su sèmene bonu de s'istima, de su coràgiu, de s'isperàntzia, po che arresurtare a èssere gente, unu pópulu, una nazione de gente líbbera e responsàbbile de su destinu nostu fintzes in custu mundhu fatu a bidha, ca assumancu sa Sardigna dhue depet èssere po is Sardos.

Sursum corda! s'iat a pòdere nàrrere pentzandho a comentu seus oe disanimaos e a comentu tocat a èssere. E si custu incídiu e incoragementu tenet sensu po andhare abbia a su Signore, Signore de sa libbertade e de sa responsabbilidade assoluta, ateretanti ndhe tenet po èssere gente, po fàere su matessi camminu de sa libbertade e de sa responsabbilidade, po èssere umanidade in prenu!

Ndhe depeus artziare sa conca e is ogos chi portaus de tropu tempus abbastiaos po sa bregúngia e is bregúngias e dannos de su domíniu, castiare in fàcia sa realtade nosta e angena e istare in su mundhu cun sa matessi dignidade de is àteros pópulos. No est su "orgoglio" de is cosas chi no podeus contare a bàntidu (cosas de rimproverare a noso etotu ndhe teneus e mancu pagas), ma s'ànimu, su coràgiu, úmile, seguru e firmu, de totu sa dignidade chi teneus e depeus tènneru ca seus noso puru umanidade.

Su sensu de un'innu nazionele est custu de incidare a tènneru coràgiu, ànimu, isperàntzia, a nosi arreconnòschere e istimare nos'àteros etotu, a nos'identificare coment'e pópulu e fàere fortza paris po totu su chi nosi pertocat de diritu e de dovere, e fintzes coment'e méritu, in terra nosta, ca de seguru no nosi mancant is capacidades si pagu pagu arrennesceus a s'iscabbùllere de is illusiones e ingannos de chie nosi bolet dipendhentes po torracontos chi no funt in su diritu e dovere colletivu de sa nazione sarda.

Cantos innos nazioneles?

Is Sardos nosi podeus cunsiderare, oe, nau a sa campidanesa, iscallaus (de su 1848 e 1861 *fusi, confusi*, e fintzes *profusi* po totu su chi àtere ndhe at bófiu fàere de noso e de sa terra nosta). E puru prus de unu at pentzau a un'innu nazionele e assumancu unos cantu ndhe depo pònneru in contu.

a) Su primu «*Hymnu sardu nationale*» est cussu chi at iscritu Vitóriu Angius, *Cunservet Deus su Re!*, cantau sa primu borta in Casteddu su 1844. Si biet chi su cuncetu de nazione e de sardu in sa conca de cust'ómene no fiant ancora cunfúndhios cun cussos de s'Itàlia

(depiant ancora bènnere is annos de is "*guerre d'indipendenza*" po fàere s'istadu Itàlia, e su rullu cumpressore suo po "*fare gl'Italiani*" istrecandho s'identidade nosta).

Ma ite àteru si podet cunsiderare cust'innu si no su càntidu de Sardos istèrrios a tapeto po unu rei (e passet ca fiant tempos de monarchia) istràngiu e pruschetotu atore principale e in prenu de su domíniu piemontesu chi at disaStrau is Sardos de is tempos de tandho e de apustis? Bastat giai custu *Cunservet Deus su Re!* po cumprèndhere ite fut semenandho V. Angius: s'importante fut a "cunservare" su rei, e is Sardos si podiant iscallai puru, po issu! Sardos eja, nazione puru, e cantu coragiosos! («*solu in sa morte cèdere/ soliat su sardu*») ma po serbire is àteros e no po sa dignidade, po su bisóngiu e libbertade de su pópulu nostu!

Si cunsiderent custos versos po cumprèndhere méngius: «*Indica un adversariu / Et horrenda da su coro / Scoppiat s'ira ipsoro / A unu tou cinnu, o Re!*» e «*Comanda su qui piagati / Si bene troppu duru, / E nde sias tue seguru / Qui hat a esser factu, o Re!*». Chie est su «*adversariu*» de is Sardos? Contr'a chie «*scoppiat s'ira*» de is Sardos? Nosi dhu narat unu rei istràngiu e colonizadore de is Sardos! Is Sardos depeus tènnere is nemigos chi decidint is àteros! E deasi a is Sardos dhos ant arruolaos, coment'e bona *carne da macello*, e fatu fàere totu is guerras chi at tentu de fàere s'Itàlia, de cussas de sa liberatzione sua a cussas de sa colonizatzione de is africanos: Austríacos, Francesos, Líbbicos, Abbissinos, Albanesos e àteros. Piemonte e Itàlia nosi ant fatu fàere su ruolu de "*mastini*", de is canes "*fedeli, obbedienti*", "*diavoli rossi*", fintzes "*eroi*" e "*medaglia d'oro*" in gherra bochindho "*nemici*", ma bonos a nudha e delincuentes, "*banditi*", taglionaos puru in logu nostu (si pentzet solu a s'istória de Samuele Istocchinu de Àrtzana o de Raimundu Atzeni de Arbus po no cricare totu sa chistione de is "*banditi*" sardos).

In sa matessi idea, de tapeto cunfúndhiu cun chie dhue passat apitzu, est in prenu su prus reghente *Dimónios* (ca calecuna idea de fàere custu a innu nazione no mancat!): si podet solu aciúnghere chi coment'e classificatzione de is Sardos, e ideale de identificatzione cun is *dimónios*, no est mancu malu!...

Pregonta: Is Sardos nosi depeus ancora istèrrere a tapeto po is istràngios e sighire a fàere sa peus istória ischifosa chi aus connotu e seus connoschendo? Giai est tempus de dh'acabbare cust'istória maca, po èssere una bona borta gente cun sa dignidade de sa gente e fàere un'istória chi tenet sétiu no solu po noso ma po totu s'umanidade!

b) Un'àteru testu chi si pentzat de propònnere coment'e innu nazione est cussu de F.I. Mannu, *Su patriotu sardu a sos feudatàrios*, cumpostu in su trumbullu de sa gherra de is Sardos, cun sa ghia prus connota de Giommaria Angioy (1795-96), po che bogare su feudalesimu chi at iscaminau e iscambau sa Sardigna e is Sardos fintzes a tempos chi in dónnia parte de s'Europa custu sistema económicu, sociale e políticu fut isparéssiu de séculos ma agguantau in Sardigna 'gràtzias' a su domíniu piemontesu.

Su patriotu sardu a sos feudatàrios, prus connotu coment'e *Barones sa tirannia*, tenet totu un'àtera dignidade de is chi apo numenau innanti. Tocat de nàrrere chi s'idea de is Sardos coment'e nazione (e de su sardu coment'e limba nazione) in cussos tempos giai dha teniant (sa cunfusione naschet cun s'Itàlia/*Regno d'Italia* prus de mesu séculu apustis); ma tocat a nàrrere puru chi est in is úrtimos barant'annos de s'istória nosta prus reghente chi si foedhat e creschet s'idea de nazione sarda e de totu su chi dhi pertocat. De seguru no fut custa s'idea chi portaiat in conca F.I. Mannu, e ne po s'iscopu nostu at iscritu s'innu, cun totu chi s'idea de sa Sardigna coment'e colónia de is Piemontesos giai dha teniat crara (fintzes si no at fatu sa fine de Angioy e ne de medas àteros Sardos bochios e ingaleraos, ma fatu carriera cun su domíniu).

Cust'innu est in poesia una *summa* de s'istória de is Sardos, fata coment'e si podet fàere in 47 pesadas, e tenet s'iscopu de mòvere is Sardos po s'iscabbùllere de is barones isfrutadores parassitas. Ma fintzes cun totu s'arrespetu e aprétziu chi dhi tocat e dhi depeus (làstima chi sa gente no dhu connoscat, ca dhue podeus lígere fintzes is peus cosas de s'istória de oe), no est però testu addatu in peruna manera po èssere un'innu nazione.

Intanti, de unu testu deasi longu si acabbat chi si ndhe cantat solu una parte, in pràtiga si cantant is pesadas 1, 46 e 47.

E ite narat? Provaus a cunsiderare is versos «*custa, pòbulos est s'ora*», «*como chi est su filu ordidu*», «*candho si tenent su bentu*» chi si ligent in is pesadas 46 e 47: podent andhare bene in d-una situatzione comente fut cussa de is bidhas chi a unas a unas si fiant cumenciandho a furriare a is feudatàrios (e comente s'iat a pòdere nàrrere fintzes de oe). Ma un'innu natzionale depet fàere una cosa chi andhat bene sèmpere, ca est *ora* sèmpere, e no solu como o *custa*, po s'iscabbùllere de is abbusos, e si est *su bentu* tocat a dhu fàere pesare noso fintzes si no si pesat a solu, e sèmpere tocat a *ordire* su filu de sa libbertade e de s'arrexone de is cosas giustas. Un'innu no podet èssere una cosa chi balet po una pariga de annos.

Ma, mescamente, a chie est foedhandho e ite dhi narat cust'innu? Est foedhandho a is barones (*Procurad'e moderare, barones, sa tirannia!*): prus indiritzu isbagliau no si ndhe podet agatare po un'innu natzionale, fintzes faendho contu chi is barones puru si podent cunvertire a un'ideale giustu (ma si podet isperare chi dhu fatzat solu calecunu) o chi oe, *mutatis mutandis*, no ischeus mancu prus chie funt is barones, ma giai est craru ca dhue ndh'at e mancu pagos, e parassitas e aprofitadores che a sèmpere.

Ma est a su coro bonu, a sa bona volontade, a sa cusciéntzia, a s'inteligéntzia e cultura civile de totu sa gente chi tocat a foedhare, no a su portafógliu surdu o a sa piedade de is isfrutadores!

E si provet a pentzare ite bolet nàrrere cussu *procurade de moderare sa tirannia!* Duas cosas ambas duas assurdas: 1. unu pòpulu ingenugau pregandho, pregandho is barones!; 2. chi sa tirannia giai andhat bene: andhat male solu si est tropu, e tandho bastat de si moderare, de no esagerare!

Sa tirannia, *custa* puru de cunsiderare *mutatis mutandis*, andhat male sèmpere e totu; e si est a pregare depeus méngius pregare a Deus, no is barones. Comente dhue at un'àtera idea assolutamente isbagliada: s'ammeletzu (*si no, pro vida mia, torrades a pè in terra!*). Unu pòpulu si depet iscabbùllere, no meletzare nudha a neune!

Depeus pentzare bene a su chi is Sardos aus fatu, a propòsitu de domíniu sociale e mescamente istràngiu, ca custu, su domíniu istràngiu, est su chi at amparau fintzes su domíniu sociale a is tempos de sa rivoluzione angioina e ancora dh'amparat e pruschetotu est sa chistione prus manna, sa chistione vera de is Sardos ancora e sèmpere de prus in is tempos de sa responsabbilidade nosta, oe.

Is versos 7-8 de sa primu pesada narant: *e comintzat sa passéntzia / in su pòpulu a mancare*. Custu de cumenciare a mancare sa passéntzia, si seus arregistrandho unu fatu naraus de crònaca, si deasi est, deasi tocat a nàrrere. Ma a dhu pònnere coment'e testu de un'innu natzionale est abberu cosa chi no istat bene ne in chelu, ne in terra e mancu in s'iferru! Iat a èssere chi sa passéntzia de is Sardos est prus de dughentos annos cumenciandho a bènnere mancu e dha proponeus po àteros séculos puru? Ite passéntzia est istétia e depet sighire a èssere *custa* de is Sardos? Iat a pàrrere prus sa passéntzia de is burricos, o de is dormios, de is pistadores de abba, chi no sa passéntzia de s'arrexone de gente ischidada chi portat conca!

Ca intanti sa chistione de is Sardos arrechedet totu sa passéntzia e s'impegnu de una vida, in totu is séculos, ca sèmpere sa gente depet èssere gente, e no depet èssere sa passéntzia de un'aoncada sa die chi perdeus (perdeus!)... sa passéntzia!

Sa passéntzia de baliare is peus cosas trotras tocat a dha pèrdere totu, antzis tocat a no ndhe tènneru nudha, ca su chi serbit sèmpere e totu intrea est sa passéntzia de fàere su chi andhat bene, ca custu arrechedet a donniunu de noso totu intrea e manna sa capacidade de sighire in calesiògiat tempus de s'istória, est sa passéntzia de s'inteligéntzia e méngius capacidades morales, culturales e políticas po fàere is cosas comente andhant bene o podent èssere prus giustas.

Pentzo chi solu una dose manna de mandronia mentale nosi potzat cumbínchere chi *Procurad'e moderare* faet a dhu propònnere coment'e innu natzionale.

E tocat fintzes a fàere unu cunsideru. *Procurad'e moderare* si cantat a sonu de dillu, de ballu. E chi su ballu pragat a is Sardos giai est seguru (ndhe sonant a deghinas!). Ma a no si

cumprèndhere si seus cantandho unu motivu sériu (e mancarì de una seriedade prexada, comente depet èssere) o ispassiandhosi in divertera, no mi paret de gente chi faet cosas in su sériu candho tocat a èssere sérios, e sa prima seriedade dha depeus tènnere cun noso etotu.

c) Prus meda dignitosu e de aprétziu est *Pàtria amada* de Benito Saba (premiu in Otzieri su 2009), siat po is cuncetos chi narat e siat ca no est tanti longu (ma custu puru est de 8 pesadas, prus sa chi iat a dèpere èssere, creò, s'arretroga). Fatzu solu calecuna osservatzione: dh'at iscritu in chimbe o ses foedhadas diferentes, cosa chi no giaet pròpriu s'idea de unidade de is Sardos, ca est male po noso si no curreus a nosi cunsiderare Sardos de totu sa Sardigna e de totu sa limba sarda a su puntu chi dónnia foedhada dha depeus cunsiderare nosta in prenu, a su puntu chi una calesiògiat foedhada nosi arrapresentat in prenu!

Coment'e música est cussa etotu de Giovanni Gonella po *Cunservet Deus su Re!* de Deus nosi ndhe campet, fintzes si is gustos funt gustos, e giai faet a ndhe fàere naschire àteros.

S'Innu *Fortza paris!*

Intanti, is testos chi apo numenau dhos podeis agatare totu in internèt e po cussu innoghe pòngio solu su testu de *Fortza paris!*

Custu est naschiu su 1985 candho dh'iat cumpostu sa música su Maistu Ennio Camedda e deasi dh'apo publicau su 1991 in su libberedhu meu *Po chi libbera torres e sias!*, is poesias de su tzacu, de su fele, o chi deasi podent pàrrere si no ischeus cumprèndhere totu su sensu de su chi ligeus.

S'idea de ndhe fàere un'innu natzionale est créschia apustis a pagu a pagu e una parte de su testu dh'apo cambiada gràtzias a sa crítiga de Bachis Bandhinu. E in custa versione dh'at iscoberta giustu giustu un'annu a como su Maistu cumpositore Mariano Garau chi dhi at cumpostu sa música chi tenet como. E issu etotu si est interessau no solu a preparare su Coro Polifónicu de Iglésias chi dirigit, ma a cricare fintzes àteros Coros – su de Arbus de sa Maista Anna Maria Dessì e cussu de Sedhori de su Maistu Antoni Pittau – po dha fàere cantare, e at cricau un'àteru Maistu, su Direttore de sa Bandha musicale de Arbus, Giuanni Foddai, po dhi fàere adattare sa música po dha sonare sa Bandha. E deosi est como s'Innu de sa nazione fatu a CD chi giai in donu a is invitaos in sa presentada chi aus a fàere a metade de abriale.

Lasso a totu is chi ligent e intendhent su cunsideru apitzu de su testu (dónnia foedhu meu iat a èssere de parte), e apitzu de sa música chi deo aprétzio meda, e méngius puru comente dha sonat sa Bandha, e aprétzio meda comente dhu cantant is Coros chi si funt preparaos po dha registrare e fàere su CD.

At a èssere *Fortza paris!* s'innu natzionale de is Sardos? Po s'idea de is Autores est unu sèmene de istima e de unidade betau in sa terra bona de is Sardos, cunvintos chi is Sardos teneus is capacidades puru de dh'ischire coltivare po giare totu su méngius frutu.

Ma a dónnia modu is Sardos depeus ischire fàere abberu un'isfortzu mannu po arrennèscere a cantare prexaos cun s'isperàntzia chi sola tenet sensu, cussa de èssere unu pòpulu uniu, cuncordu ifatu de sa bandhera nosta chi nosi unit e no de sa bandhera istràngia chi s'ispratzit, si depeus ischire istimare e iscabbùllere de su domíniu e de unu muntone de males chi naschent de su èssere unu pòpulu e una terra oe in manos angenas, po istare in terra nosta, e impare a totu is àteros pòpulos in su mundhu, coment'e pòpulu líbberu e responsàbbile, cun totu sa dignidade e is cunditzones económicas e sociales chi dhi pertocant de diritu e de dovere, ca no si cumprèndhet poite is Sardos de oe iaus a dèpere èssere prus pagu abbistos e balentes de is Sardos de s'antigóriu chi ant ischípiu fàere una civiltade de grandhe valore (nuràgica e giudicale), o poite iaus a dèpere èssere prus pagu abbistos e balentes de àteros pòpulos líbberos e in cunditzones méngius de noso cun totu chi funt prus piticos de su nostu e fortzis mancu tenent risorsas prus de sa Sardigna.

Is Sardos no depeus prus abbasciare sa conca prenos de avilimentu! Noso depeus coltivare un'ideale giustu e necessàriu, cambiare ideas e mescamente cumportamentos po èssere gente!